

MONOGRAFIES I RECERQUES

Cercles. Revista d'Història Cultural 18/2015: 101-120

ISSN: 1139-0158

CELESTÍ MAS I ABAD I EL SEU TEMPS: ELS REPTES DE LA HISTORIOGRAFIA EN L'ESTUDI DEL PARLAMENTARISME DURANT EL REGNAT D'ISABEL II

Oriol Luján

Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM. El present article es fonamenta en la trajectòria de Celestí Mas i Abad, un desconegut però rellevant polític en el regnat d'Isabel II. Aquest objecte d'estudi permet testificar els avenços i les principals línies d'investigació traçades en la història de les elits polítiques de l'època. El text també examina les àrees d'anàlisi obertes recentment i d'altres que tot just s'albiren com a punts d'atenció per a les properes reflexions historiogràfiques.

PARAULES CLAU. Parlamentarisme, clientelisme, liberalisme, biografia política.

ABSTRACT. This article is based on the career of Celestí Mas i Abad, a largely unknown figure but a relevant politician during Isabel II's reign. The topic provides opportunities to highlight the major developments and main areas of research in the history of the political elite of the time. The paper also examines the most-recently opened areas of investigation in the field, as well as others barely touched upon and waiting to be explored in future historiographical studies.

KEY WORDS. Parliamentarism, clientelism, liberalism, political biography.

Introducció

La trajectòria de Celestí Mas i Abad (Igualada, 1819-1883), un dels polítics catalans amb més projecció al llarg del regnat d'Isabel II (1843-1868), ha passat força desapercibuda fins al moment, així com en bona mesura la d'homòlegs seus, tant catalans com del conjunt de la monarquia espanyola. Sembla inusitat, atenent precisament a la renovació que en les darreres dècades ha dut a terme la biografia com a mètode d'anàlisi històric i que justament ha propiciat un impuls notable de les investigacions sobre les elits polítiques, des de l'ús de nous recursos metodològics.¹

La prosopografia, per exemple, ha dotat els historiadors d'una eina metodològica útil per a l'elaboració de biografies col·lectives, a partir de l'estudi de registres individuals.² Així com la prosopografia i la biografia política, altres mètodes i tècniques d'anàlisi estadística han estat emprades en els últims decennis per a l'anàlisi de les elits polítiques i econòmiques.³ En el si de la historiografia espanyola, una de les referències inicials fou el clàssic treball d'Alberto Gil Novales,⁴ i la investigació d'Isabel Burdiel sobre l'Estatut Reial es presentà com un punt de partida pioner.⁵

Tanmateix, no es disposa d'estudis tan exhaustius com el citat d'Anceau per a la França del Segon Imperi (1852-1870). En la historiografia espanyola escassegen aquest tipus de pràctiques per a les investigacions del

---

¹ Un dels darrers balanços sobre la biografia l'aporta la revista *Ayer*. Consulteu Isabel BURDIEL (ed.), «Los retos de la biografía», *Ayer*, n. 93, 2014, pp. 11-135. També resulta de consulta indispensable el monogràfic sobre la biografia històrica a *Cercles. Revista d'Història Cultural*, n. 10, 2007.

² ERIC ANCEAU, *Les députés du Second Empire: Prosopographie d'une élite du XIXe siècle*, Paris, Honoré Champion Éditeur, 2000, pp. 20-21.

³ Per conèixer algunes de les últimes aportacions en aquests camps a França, Christiane DEMEULENAERE-DOUYÈRE, Armelle LE GOFF (ed.), *Histoires individuelles, histoires collectives: sources et approches nouvelles*, Paris, Éditions du Comité des travaux historiques et scientifiques, 2012. Es disposa de dos estudis transnacionals rellevants sobre parlamentarisme contemporani a escala europea. Per al cas, Heinrich BEST, Maurizio COTTA, *Parliamentary representatives in Europe, 1848-2000: legislative recruitment and careers in eleven European countries*, Oxford i New York, Oxford University Press, 2000; Heinrich BEST, Maurizio COTTA (ed.), *Democratic Representation in Europe: Diversity, Change and Convergence*, Oxford i New York, Oxford University Press, 2007.

⁴ Alberto GIL NOVALES, *Las sociedades patrióticas (1820-1823). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*, Madrid, Tecnos, 1975, 2 vol.

⁵ Isabel BURDIEL, *La política de los notables. Moderados y avanzados durante el régimen del Estatuto Real (1834-1836)*, València, Institució Alfons el Magnànim, 1987.

primer liberalisme⁶ i del regnat d'Isabel II,⁷ mentre que han estat més recurrents en èpoques posteriors, com la Restauració.⁸

Aquesta manca de treballs sobre l'acció i el perfil col·lectius dels dirigents polítics en l'auge del liberalisme espanyol ha estat en part compensada per l'ús de la biografia política col·lectiva, que ha donat lloc a una profusa publicació de diccionaris biogràfics de parlamentaris.⁹ Aquesta situació ha

---

⁶ Juan Francisco FUENTES, «La formación de la clase política del liberalismo español: análisis de los cargos públicos del trienio liberal», *Historia Constitucional*, n. 3, 2002, pp. 19-37; Quintí CASALS BERGÉS, *La representación parlamentaria en España durante el Primer Liberalismo (1810-1836)*, Cádiz, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2014.

⁷ Borja de RIQUER, Núria RIUS, Maria Gemma RUBÍ CASALS, Lluís Ferran TOLEDANO, Oriol LUJÁN, «MPs representing Barcelona during the rise of the Spanish parliamentary system (1834-54)», *Parliaments, Estates & Representation*, 2015, vol. 35-I.

⁸ Un estat de la qüestió l'oferi Maria del Mar LARRAZA MICHELTORENA, «Élites políticas en la Restauración española: una mirada desde la prosopografía», *Memoria y Civilización (MyC)*, n. 5, 2002, pp. 275-305. Des d'aleshores s'han fet ja força actualitzacions. Entre les últimes, Javier MORENO LUZÓN, Pedro TAVARES DE ALMEIDA, *De las urnas al hemiciclo. El parlamentarismo en la Península Ibérica (1875-1926)*, Madrid, Marcial Pons Historia, Universidad de Cantabria, 2012; Jesús CRUZ, *Los notables de Madrid. Las bases sociales de la revolución liberal española*, Madrid, Alianza, 2000; Gregorio DE LA FUENTE, *Los revolucionarios de 1868. Elites y poder en la España liberal*, Marcial Pons, Madrid, 2000; Mercedes CABRERA (dir.), *Con luz y taquígrafos. El Parlamento en la Restauración (1913-1923)*, Madrid, Taurus, 1998; Mariano BAENA DEL ALCÁZAR, *Elites y conjuntos de poder en España (1939-1992). Un estudio cuantitativo sobre Parlamento, Gobierno y Administración y gran empresa*, Madrid, Tecnos, 1999. Per al cas català, Gemma RUBÍ CASALS, Josep ARMENGOL, *Vots, electors i corrupció: una reflexió sobre l'apatia política a Catalunya (1869-1923)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

⁹ Com a referències principals, Mikel URQUIJO (dir.), *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles: Cortes de Cádiz (1810-1814)*, Madrid, Cortes Generales i Congreso de los Diputados, 2010, i Mikel URQUIJO (dir.), *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles (1820-1854)*, Madrid, Cortes Generales i Congreso de los Diputados, 2013. Per a diccionaris territorials, Alberto GIL NOVALES (dir.), *Diccionario biográfico del Trienio Liberal*, Madrid, El Museo Universal, 1991; Joseba AGIRREAZKUENAGA (dir.), *Diccionario biográfico de los parlamentarios de Vasconia, 1808-1876*, Vitoria-Gasteiz, Eusko Legebiltzarra, 1993; Joseba AGIRREAZKUENAGA (dir.), *Diccionario biográfico de los parlamentarios de Vasconia, 1876-1939*, Vitoria-Gasteiz, Eusko Legebiltzarra, 2007; Xosé R. BARREIRO FERNÁNDEZ, Beatriz LÓPEZ MORÁN, Xosé Luis MÍNGUEZ GOYANES, *Parlamentarios de Galicia: Biografías de diputados e senadores (1810-2001)*, Santiago de Compostela, Parlamento de Galicia, 2003; Aurora GARRIDO (dir.), *Diccionario biográfico de los parlamentarios de Cantabria (1813-1901)*, Santander, Parlamento de Cantabria, 2006; Aurora GARRIDO (dir.), *Diccionario biográfico de los parlamentarios de Cantabria (1902-2002)*, Santander, Parlamento de Cantabria, 2003; Javier PANIAGUA, José Antonio PIQUERAS (dir.), *Diccionario biográfico de los políticos valencianos: 1810-2003*, València, Institució Alfons El Magnànim, 2003; María Bernarda BARRIOS CURBELO, *Diccionario biográfico de los diputados canarios*, Madrid, Congreso de los Diputados, 2006; José OLLERO VALLÉS (dir.), *Diccionario biográfico de los*

comportat una major erudició sobre trajectòries individuals. És un avenç simptomàtic, però alhora un punt de partida cap al coneixement tant de perfils col·lectius que ajudin a comprendre la caracterització dels homes que intervenien en la política, com d'acció i trajectòria política de conjunt.

Celestí Mas i Abad ofereix una cara visible a tot aquest entramat. Va ser fins a set vegades diputat a Corts, se situà a prop dels centres de poder i decisió i progressà de tal manera que en vuit ocasions va ser governador civil de diferents províncies de la monarquia espanyola, autor de nombroses obres relacionades amb la gestió de l'administració i fins i tot intendent d'hisenda a les illes Filipines. Tanmateix, la informació sobre la seva trajectòria se circumscriu a algunes aportacions biogràfiques breus.¹⁰ El cas de Mas exemplifica la insuficient investigació desenvolupada al voltant del col·lectiu de polítics catalans, alhora que del conjunt d'espanyols de l'època.

L'escassetat és evident, més enllà de l'existència de biografies d'homes il·lustres, algunes de les quals amb molts anys a l'esquena o no exactament escrites com a biografies. És el cas de Joan Prim,¹¹ Juan Bravo Murillo,¹² Ramón María Narváez,¹³ Francisco Serrano,¹⁴ Pascual Madoz,¹⁵ Joaquín Ma-

---

parlamentarios de La Rioja, 1833-2008, Logroño, Instituto de Estudios Riojanos, 2010; Diego CARO CANCELADA (dir.), *Diccionario biográfico de parlamentarios de Andalucía (1810-1869)*, Sevilla, Fundación Centro de Estudios Andaluces, 2010; María José RAMOS ROVI, *Diccionario biográfico de parlamentarios andaluces (1876-1923)*, Sevilla, Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Sevilla, 2013; Leandro ÁLVAREZ REY, *Los diputados por Andalucía de la Segunda República, 1931-1939: diccionario biográfico*, Sevilla, Fundación Centro de Estudios Andaluces, 2009.

¹⁰ Gemma RUBÍ CASALS, «Mas y Abad, Celestino», dins M. URQUIJO (dir.), *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles (1820-1854)...*; Eliseu TOSCAS SANTAMANS, «Celestí Mas i Abad o el impulso de la "Normativización"», dins E. TOSCAS SANTAMANS, *Secretarios municipales y construcción del estado liberal en España*, València, Tirant lo Blanch, 2008, pp. 294-306, i Maria BISBAL SENDRA, Maria Teresa MIRET SOLÉ, «Mas i Abad, Celestí», dins M. BISBAL SENDRA, M. T. MIRET SOLÉ, *Diccionario Biográfico d'Igualadins*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1985, p. 130.

¹¹ Arran del bicentenari del seu naixement la bibliografia al voltant dels diferents episodis de la seva vida ha anat afegint-se a la ja fins ara prou nombrosa. Malgrat tot, segueix com a principal referència Pere ANGUERA, *El general Prim: biografía de un conspirador*, Barcelona, Edhasa, 2003.

¹² Juan PRO RUIZ, *Bravo Murillo: política de orden en la España liberal*, Madrid, Síntesis, 2006.

¹³ Manuel SALCEDO OLID, *Ramón María Narváez (1799-1868)*, Madrid, Homologens, 2012.

¹⁴ Trinidad ORTUZAR CASTAÑER, *El general Serrano, Duque de la Torre. El hombre y el político*, Madrid, Ministerio de Defensa. Secretaría General Técnica, 2000.

¹⁵ Javier PAREDES ALONSO, *Pascual Madoz: 1805-1870: libertad y progreso en la monarquía*

ría López,¹⁶ Salustiano Olózaga,¹⁷ Juan Donoso Cortés,¹⁸ Lorenzo Arrazola,¹⁹ Francisco Martínez de la Rosa²⁰ i Baldomero Espartero,²¹ entre d'altres. De fet, personalitats tan importants com el purità Joaquín Francisco Pacheco, el reaccionari Manuel de la Pezuela, marquès de Viluma, o l'unionista Antonio de los Ríos Rosas segueixen esperant el seu biògraf.

Per al cas de polítics que representaren el territori català, a banda de Prim i Madoz, val la pena mencionar els treballs referents a Ramon Martí d'Eixalà,²² Joan Vilaregut,²³ Manuel Duran i Bas²⁴ o Josep-Francesc Ixart i Pi.²⁵ Mentrestant, resten pendents d'abordar polítics prou rellevants com Anicet Puig, un dels referents del Partit Democràtic; Josep Manso de Juliol, home de l'entorn industrial barceloní, proper als cercles de poder moderats de la Cort i amb ascendència a l'administració, o un personatge prou controvertit com Jacint Fèlix Domènech, que va ser alcalde de Madrid i Barcelona, ministre en diverses ocasions i que va passar del Partit Progressista al Moderat.

---

isabelina, Pamplona, Universidad de Navarra, 1991.

¹⁶ Antonio MOLINER PRADA, *Joaquín María López y el partido progresista, 1834-1843*, Alacant, Instituto de Estudio Juan Gil-Ablert, 1988.

¹⁷ Gracia GÓMEZ URDÁNEZ, *Salustiano de Olózaga: élites políticas en el liberalismo español, 1805-1843*, Logroño, Universidad de La Rioja - Servicio de Publicaciones, 1999.

¹⁸ Federico SUÁREZ, *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, Pamplona, Eunat, 1997.

¹⁹ Antonio MARTÍNEZ MANSILLA, *Lorenzo Arrazola o el estado liberalcatólico*, Gijón, Ateneo Jovellanos, 2006.

²⁰ Pedro PÉREZ DE LA BLANCA SALES, *Martínez de la Rosa y sus tiempos*, Barcelona, Ariel, 2005.

²¹ Francisco BERMEJO MARTÍN, *Espartero, hacendado riojano*, Logroño, Instituto de Estudios Riojanos, 2000; Adrian SHUBERT, «Baldomero Espartero (1793-1879). Del ídolo al olvido», dins I. BURDIEL, Manuel PÉREZ LEDESMA, *Liberales, agitadores y conspiradores. Biografías heterodoxas del siglo XIX*, Madrid, Espasa Calpe, 2000, pp. 191-207.

²² Judit VALLS SALADA, *Ramon Martí d'Eixalà: Un exponent de l'escola jurídica catalana del segle XIX*, Tesi doctoral, Girona, Universitat de Girona, 2009; Josep M. VILAJOSANA RUBIO, *Vida i pensament de Ramon Martí d'Eixalà*, Lleida, Pagès Editors, 2011; Jaume ROURA, *Ramon Martí d'Eixalà i la filosofia catalana del segle XIX*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980.

²³ Roser SOLÀ MONTSERRAT, *Joan Vilaregut i Albafull: industrial i progressista: Barcelona 1800-1854*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

²⁴ Borja de RIQUER PERMANYER, *Epistolari polític de Manuel Duran i Bas*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990; Joan Baptista SOLERVICENS, Josep TARÍN IGLESIAS, *Manuel Duran i Bas*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1965.

²⁵ Salvador J. ROVIRA GÓMEZ, *Josep-Francesc Ixart i Pi (1784-1852) (Un burgès català de la 1ª meitat del segle XIX)*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1989.

Són només alguns dels molts noms que es podrien recollir i que palesen els nombrosos buits historiogràfics. Arran de les noves eines metodològiques aparegudes, aquesta mancança es presenta alhora com un repte i una oportunitat per a la historiografia política del regnat d'Isabel II. Aquest article proposa fer balanç de la situació a partir del cas d'estudi de Celestí Mas i Abad. S'exposaran alguns dels episodis més destacats de la seva trajectòria política i professional com a exponents dels avenços historiogràfics fets fins ara, així com dels desafiaments que resten pendents.

Les eleccions generals com a punt de partida

Tal vegada la qüestió electoral ha estat un dels temes estrella de l'etapa de la Restauració, en un escenari interpretatiu que ha anat girant al voltant del caciquisme i el clientelisme com a pràctiques dominants en la dinàmica electoral.²⁶ El concepte de clientelisme sorgí per a definir l'exercici polític fonamentat en l'afavoriment de persones, mitjançant beneficis econòmics i socials o privilegis, com a compensació pel suport electoral rebut. Per la seva banda, el caciquisme s'entén com el falsejament electoral produït per la influència que certes persones preeminents en l'àmbit local o regional exerceixen sobre l'electorat.²⁷ Una i altra pràctica no tenien perquè ser excloents, sinó que moltes vegades es complementaven.

Menys atenció han rebut aquests hàbits en el regnat d'Isabel II i no per la seva falta d'extensió. El cas aquí analitzat n'és una mostra prou evident. Celestí Mas va fer el salt a la política gràcies a una enrevessada trama que li va permetre assolir l'escó el 1848, després d'impugnar unes eleccions que havia perdut el 1846 i recórrer a una segona convocatòria. Els resultats provisionals donaven la victòria al seu rival, Ramon de Padró. Això no obstant,

---

²⁶ Algunes de les publicacions al respecte, Raúl RAMÍREZ RUIZ, *Caciquismo y endogamia: un análisis del poder local en la España de la Restauración (Córdoba, 1902-1931)*, Madrid, Dykinson, 2008; Manuel MARÍN, *Clientélisme et domination politique en Espagne*, Paris, L'Harmattan, 2006; José VARELA ORTEGA (dir.), *El poder de la influencia: geografía del caciquismo en España, 1875-1923*, Madrid, Marcial Pons, 2001; María Antonia PEÑA, *Clientelismo político y poderes periféricos durante la Restauración: Huelva (1874-1923)*, Huelva, Universidad de Huelva, 1998; José MARCHENA DOMÍNGUEZ, *Burgueses y caciques en el Cádiz de la Restauración: 1876-1909: economía, vida política y pensamiento de una ciudad en crisis*, Cádiz, Universidad de Cádiz i Secretariado de Publicaciones, 1996.

²⁷ Javier FERNÁNDEZ, Juan Francisco FUENTES, «Caciquismo», dins J. FERNÁNDEZ, J. F. FUENTES, *Diccionario político y social del siglo XIX español*, Madrid, Alianza, 2002, pp. 112-115.

l'aleshores secretari del consistori igualadí se serví dels contactes que havia anat teixint des de la seva entrada a l'Ajuntament el 1845 per a impugnar els comicis, buscar-ne l'anul·lació i aconseguir una nova crida a les urnes.²⁸

Les diverses persones implicades en la protesta buscaren el flanc d'actuació a la secció de Calaf, on Mas va tenir menys suport. Crearen tot un seguit de documentació, com una certificació d'un pres que no havia pogut anar a votar, per tal de demostrar un suposat falsejament. Aquests informe havien d'arribar, en última instància, a mans del cap polític Manuel Lassala. Tot plegat contribuí a anular els vots de Calaf. D'aquesta manera només se sumaren els resultats de les seccions d'Igualada i d'Esparreguera.²⁹ Així, cap aspirant gaudí de majoria absoluta i s'hagué de passar a unes segones eleccions, que finalment donaren l'escó a Mas, enmig d'un clima també polèmic.³⁰

Una de les demostracions més palpables del clientelisme i l'intercanvi de favors dels quals se serví Mas l'aporta el diputat provincial Pere Dalmases. Després de les eleccions de finals de 1846, el polític es trobava entre els homes que treballaven per a Mas amb l'objectiu d'impugnar els comicis. A canvi, Mas i Abad prengué part, com a secretari escrutador, de les eleccions de diputats provincials de febrer de 1850.³¹ Aquesta implicació molt probablement s'explica per la voluntat d'exercir influència en les eleccions a favor de qui l'havia ajudat anteriorment. Hi contribuís més o menys decisivament, el cert és que Dalmases renovà el càrrec.

Clientelisme i caciquisme, doncs, eren pràctiques quotidianes en el desenvolupament habitual dels comicis, també durant el regnat d'Isabel II. En les darreres dècades han aparegut significatius treballs que han tractat les eleccions. Fonamentalment, aquests estudis han aprofundit en el coneixement de la legislació electoral, en la intervenció dels governs i en les pràctiques de frau utilitzades.³² Tal vegada, s'ha relacionat de manera indestriable l'ús de

---

²⁸ Per a la reconstrucció de la trama, consulteu la correspondència conservada al Topogràfic 154, lligall n. 1, Fons Municipal d'Igualada, Arxiu Comarcal de l'Anoia, Igualada.

²⁹ Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1847-48, pp. 391-392.

³⁰ «Copia del acta de escrutinio general celebrada en la misma villa de Igualada a los 28 de Enero de 1848», Fondo Electoral, Archivo del Congreso de los Diputados, Madrid.

³¹ Consulteu Topogràfic 190, lligall 5, Fons Municipal d'Igualada, Arxiu Comarcal de l'Anoia, Igualada.

³² Una visió coetània de les eleccions a Luis María PASTOR, *Las elecciones: Sus vicios. La influencia moral del gobierno. Estadística de la misma y proyecto de reforma electoral*, Madrid, Imprenta de Manuel Galiano, 1863. Per a una anàlisi recent dels comicis a les Corts durant el

mètodes deshonestos amb els governs, especialment del Partit Moderat i de la Unió Liberal. Aquesta associació suposa, implícitament o explícitament, l'exclusió d'aquest tipus de pràctiques per part dels seus adversaris polítics: Partit Progressista i demòcrates i republicans. No sempre s'ha mostrat amb prou claredat l'exclusivitat d'aquestes pràctiques per part del govern, de manera que no es pot descartar una possible transversalitat a tot l'arc parlamentari.³³

Juntament amb aquest primer pas, s'ha anat plantejant un marc teòric inicial, que ha permès generar un debat no circumscrit només en l'aspecte dels resultats i el seu falsejament. D'entrada, m'hauria de referir a les aportacions fetes des d'investigacions locals, regionals, provincials o d'antics regnes, que a partir de l'estudi dels resultats electorals han fet un salt endavant en les reflexions historiogràfiques.³⁴

En aquest sentit, una de les qüestions primordials que ha aparegut és la relació electoral entre les directrius centrals i el grau d'autonomia de les elits provincials i regionals. Dit amb unes altres paraules, el marge de maniobra que des dels districtes tenien els polítics locals per a decidir el seu candidat, independentment de les indicacions rebudes des de Madrid. Situar el debat en

---

regnat d'Isabel II, Natividad ARAQUE, *Las Elecciones en el reinado de Isabel II: la Cámara Baja*, Madrid, Congreso de los Diputados, 2008.

³³ En referència a l'extensió d'aquestes pràctiques a la província d'Alacant, Pedro DÍAZ MARÍN, «Elecciones y práctica electoral en la provincia de Alicante bajo la ley de 1837», dins R. ROBLEDO, I. CASTELLS, M. C. ROMEO (ed.), *Orígenes del liberalismo: Universidad, política, economía*, Salamanca, Ediciones de la Universidad de Salamanca, 2003.

³⁴ José Miguel PÉREZ GARCÍA, *Elecciones y diputados a Cortes en Las Palmas durante el siglo XIX*, Las Palmas, Cabildo Insular de Gran Canaria, 1990; Enrique Aguilar GAVILÁN, *Vida política y procesos electorales en la Córdoba isabelina, 1834-1868*, Córdoba, Publicaciones del Monte de Piedad i Caja de Ahorros de Córdoba, 1991; Margarita CABALLERO, *El sufragio censitario: Elecciones generales en Soria durante el reinado de Isabel II*, Ávila, Junta de Castilla y León i Consejería de Cultura y Turismo, 1994; Manuel ESTRADA SÁNCHEZ, *La lucha por el poder: derecho de sufragio y fraude electoral (Liébana 1834-1868)*, Santander, Parlamento de Cantabria, 1999; Pedro DÍAZ MARÍN, *Después de la revolución: centralismo y burguesía en Alicante, 1844-1854*, València, Generalitat Valenciana i Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, 1998; Josep Maria PONS, *El poder polític a Lleida: 1843-1854, eleccions i pronunciaments*, Alguaire, Ajuntament d'Alguaire, Patronat Municipal Josep Lladonosa i Pujol, 1998; Josep Maria PONS, *Moderats i progressistes a la Lleida del segle XIX (1843-1868)*, Lleida, Pagès, 2002; José María INCAUSA MOROS, Gregorio BRIZ SÁNCHEZ, *De cuneros y ermitaños: la gestión del caciquismo en Belchite-Cariñena y La Almunia en el reinado de Isabel II*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 2004; Juan Antonio INAREJOS MUÑOZ, *Ciudadanos, propietarios y electores en la construcción del liberalismo español: El caso de las provincias castellano-manchegas (1854-1868)*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2008.

aquests paràmetres permet reflexionar sobre els límits del centralisme electoral que aplicaven la majoria de formacions, però que es feien realment evidents amb els governs del Partit Moderat i la Unió Liberal, ja que aquestes formacions foren les que estigueren més temps al poder.

Seguint amb el cas de Mas, ¿com s'explica que el seu principal adversari, del Partit Progressista, fos Jaume Ferrer a la dècada de 1840, mentre que a la de 1850 va ser Pascual Madoz, tradicionalment vinculat al districte de Tremp? És una hipòtesi, però potser hi tingué a veure una possible intervenció del comitè central del partit, que podria haver-se inclinat per un perfil amb més projecció, com el de Madoz, que el d'un industrial paperer de Capellades.³⁵ En canvi, com és que, si Mas s'imposà en les eleccions de 1848 i 1850 com a candidat del Partit Moderat, va ser derrotat el 1851 per un altre moderat? Probablement, perquè Ramon de Padró era més afí a la línia reaccionària que representava el president d'aleshores, Juan Bravo Murillo. Per tant, el comitè central podria haver tingut un paper determinant, novament.

Fins a quin punt, doncs, el comitè central dels partits imposava els seus candidats a províncies, independentment de la seva voluntat? Quin marge de maniobra tenien les elits locals? Són preguntes amb les quals s'ha treballat darrerament, però que s'han de clarificar del tot. A més, si bé és evident que imperava la influència del govern, amb parlaments que donaven peu a majories més que folgades,³⁶ caldria incidir més en aquests límits d'imposició electoral del govern a províncies.³⁷

En uns confins més extensos, la reflexió al voltant de la legislació electoral ha conduït a situar el debat, en el si de la comunitat historiogràfica internacional, en el concepte de ciutadania i en les possibilitats d'accés a aquesta. En l'època aquí considerada, l'estudi s'ha centrat sobretot en el dret a vot,³⁸ com a reflex del predomini de la visió liberal de la ciutadania, que vin-

---

³⁵ Miquel GUTIÉRREZ POCH, «El perill de l'oblit: la indústria tèxtil a Capellades (1800-1913)», *Miscellanea Aqualatensia*, n. 11, 2004, pp. 141-167.

³⁶ Per exemple, després dels comicis de 1850, el govern moderat liderat per Narváez, tingué entre 300 i 320 diputats fidels dels 349 presents a la cambra baixa. Vegeu Francisco CÁNOVAS SÁNCHEZ, *El partido moderado*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1982, p. 135; Natividad ARAQUE, *Las elecciones en el reinado...*, p. 404.

³⁷ Dos dels treballs més destacats al respecte són els citats Josep Maria PONS, *Moderats i progressistes...*, Juan Antonio INAREJOS MUÑOZ, *Ciudadanos, propietarios...*

³⁸ Sobre el concepte, Javier FERNÁNDEZ, Juan Francisco FUENTES, «Ciudadanía», dins J. FERNÁNDEZ, J. F. FUENTES, *Diccionario político...*, pp. 139-144. Complementàriament, Manuel PÉREZ LEDESMA (dir.), *De súbditos a ciudadanos: Una historia de la ciudadanía en España*,

culava el concepte a la propietat. És a dir, el sufragi era limitat a unes capes socials restringides, que eren considerades independents perquè gaudien d'unes determinades capacitats econòmiques i professionals.³⁹

Ara bé, a la pràctica l'accés efectiu a la ciutadania no passava inexorablement per l'exercici del vot. Autors com J. G. A. Pocock, Quentin Skinner, Philip Pettit o James Tully han reflexionat al voltant del concepte de ciutadania, argumentant que la seva condició podia també exercir-se des d'una llibertat cívica que proporcionava altres camins d'entrada.⁴⁰ Des de fonaments com aquests, la historiografia espanyola ha fet tímids passos per entendre com aquells col·lectius exclosos de la participació política perquè no gaudien del dret a vot, com les dones, els esclaus o els homes sense capacitat de vot, en realitat podien accedir a una ciutadania efectiva per altres vies que no necessàriament passaven per dipositar la papereta a l'urna. Per citar només uns exemples, mitjançant la participació en comitès electorals decisoris a l'hora de nomenar un candidat, prenent part en tertúlies polítiques o expressant l'opinió política a través de la premsa o de fulls voltants, entre altres recursos.⁴¹

Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2007.

³⁹ Alguns dels treballs que han abordat la qüestió de la ciutadania, lligada al discurs de les capacitats, María SIERRA, María Antonia PEÑA, Rafael ZURITA, *Elegidos y elegibles: La representación parlamentaria en la cultura del liberalismo*, Madrid, Marcial Pons, 2012; Alan S. KAHAN, *Liberalism in Nineteenth-Century Europe: The political culture of limited Suffrage*, Houndmills, Basingstoke, Hampshirei New York, Palgrave Macmillan, 2003.

⁴⁰ J. G. A. POCKOCK, «The Ideal of Citizenship Since the Classical Times», dins S. GERSHON (ed.), *The Citizenship Debates: A Reader*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, pp. 31-41; Quentin SKINNER, *Liberty before Liberalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998; Quentin SKINNER, «States and the freedom of citizens», dins Q. SKINNER, B. STRATH (ed.), *States and citizens*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, pp. 11-27; Philip PETTIT, *On the people's terms: A republican theory and model of democracy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012; James TULLY, *Public Philosophy in a new key*, vol. 1: *Democracy and civic freedom*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009; James TULLY, *Public Philosophy in a new key*, vol. 2: *Imperialism and civic freedom*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

⁴¹ Manuel PÉREZ LEDESMA, «El lenguaje de la ciudadanía en la España contemporánea», *Historia contemporánea*, n. 28, 2004, pp. 237-266; Jordi ROCA VERNET, «La cultura constitucional del Trienni i el discurs sobre el ciutadà liberal», *Cercles: Revista d'Història Cultural*, n. 11, 2008, pp. 60-76. Sobre el paper de les dones en el liberalisme espanyol, Gloria ESPIGADO, «Las mujeres en el nuevo marco político», dins I. MORANT (dir.), *Historia de las mujeres en España y América Latina*, vol. 3: *Del siglo XIX a los umbrales del XX*, Madrid, Cátedra, 2006, pp. 27-60; María Cruz ROMEO MATEO, «Domesticidad y política. Las relaciones de género en la sociedad posrevolucionaria», dins M. C. ROMEO MATEO, M. SIERRA (coord.), *La España liberal*,

En última instància, aquestes vies de participació no implicaven una renúncia d'aquests col·lectius al dret a vot. En conseqüència, hi havia una part important de la població que l'adquiria o el perdia en funció del moment de l'elecció i dels interessos governamentals. Per exemple, mentre que el 1837 podia votar el 2,2% de la població espanyola, el 1845 ho feia el 0,8% i el 1865 no arribava al 2,7%. Per tant, l'accés a la ciutadania a través de l'exercici del dret a vot no era un estatus inalterable, sinó una condició que evolucionava segons els temps polítics. A tall d'exemple, tenim Celestí Mas en les eleccions de 1846. Abans d'iniciar-se la disputa, un dels seus col·laboradors li aconsellava de confirmar la presència dels seus partidaris al cens per assegurar-se la victòria. En cas que hi fossin no tots, li indicava la necessitat de mobilitzar-se.⁴²

Aleshores, el districte d'Igualada tenia 328 electors. Desconec quina era la xifra oficial en les eleccions de 1844, però a les de finals de 1843 només Igualada i el seu entorn més immediat concedien el dret a vot a 776 persones, a les quals caldria afegir-hi 88 de Copons, 206 de Capellades, 200 de Calaf i 166 d'Esparreguera.⁴³ És a dir, que respecte de tres anys enrere, el cens del districte s'havia reduït d'almenys 1.436 electors a 328, això era fins a més de quatre vegades respecte del valor inicial. No era estrany que Mas i els seus partidaris volguessin ampliar el cens, tenint en compte que aleshores la seva filiació era poc clara i potser una major participació l'hauria pogut afavorir.

1833-1874, Madrid, Marcial Pons, 2014, pp. 89-127; María Cruz ROMEO MATEO, «Destinos de mujer: Esfera pública y políticos liberales», dins I. MORANT (dir.), *Historia de las mujeres...*, vol. 3, pp. 61-83; Nerea ARESTI, «Los argumentos de la exclusión. Mujeres y liberalismo en la España contemporánea», *Historia Constitucional*, n. 13, 2012, pp. 407-431. En referència a la relació entre esclaus i ciutadania, Carlos PETIT, «Negros y mulatos. Españoles de ambos hemisferios», *Historia Constitucional*, n. 15, 2014, pp. 155-204; Ada FERRER, «Esclavitud, ciudadanía y los límites de la nacionalidad cubana: La guerra de los diez años, 1868-1878», *Historia social*, n. 21, 1995, pp. 101-125. Sobre la significació de la ciutadania a les colònies, Josep Maria FRADERA, «Raza y ciudadanía. El factor racial en la delimitación de los derechos políticos de los americanos», dins J. M. FRADERA, *Gobernar colonias*, Barcelona, Península, 1999, pp. 51-70; Josep Maria FRADERA, «La nación desde los márgenes (ciudadanía y formas de exclusión en los imperios)», *Illes i Imperis*, n. 10-11, 2008, pp. 9-30.

⁴² «Carta de Juan de Dios Arce a Celestí Mas i Abad, Barcelona, s/d», Topogràfic 154, lligall n. 1, Fons Municipal d'Igualada, Arxiu Comarcal de l'Anoia, Igualada.

⁴³ Expedient 2, Topogràfic 125, Fons electoral, Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, Barcelona.

Deixant de banda que Mas no tingué èxit en ampliar el cens, aquestes circumstàncies demostren la notable lluita que existí per expandir el concepte de ciutadania, que es presentava lligat no a uns paràmetres inamovibles, sinó evolutiu segons les circumstàncies polítiques. Una mateixa persona podia figurar com a ciutadà en unes eleccions i en les següents ser exclòs, com podia haver passat en l'exemple ofert en el cas d'Igualada. Si de cas, restar sense dret a vot no implicava una sistemàtica inhibició política, sinó que podia suposar una mobilització per a recuperar-lo. En darrer terme, això ja involucrava un acte de participació política.

Aquest tipus de reflexions al voltant del concepte de ciutadania es troben encara en un estadi inicial en la historiografia espanyola. Una de les darreres iniciatives és l'estudi que Diego Palacios ha fet sobre l'ús del dret de petició en el liberalisme. És a dir, de les demandes que la població, amb drets polítics i sense, feia al Congrés. L'autor s'ha referit a aquest fenomen com un dels elements que habilitava la vigilància ciutadana de la política, des d'un punt de vista del liberalisme avançat.⁴⁴ A la vegada, la seva pràctica suposava l'exercici de ciutadania, malgrat que no es disposés del dret a vot.

Acció parlamentària

Un dels principals reptes de la investigació en l'acció parlamentària és el de la representació. En termes polítics, aquesta és l'acte pel qual un representant (en el cas aquí estudiat, un parlamentari) actua en nom d'un representat (l'elector) en satisfacció dels seus interessos.⁴⁵ Ubicats en aquests paràmetres, el debat s'ha situat entre el manteniment del mandat imperatiu, com aquella pràctica mecànica en què el diputat seguia taxativament les directrius rebudes pel representat, i l'evolució cap al mandat representatiu, quan el diputat es deslliurava d'aquesta llosa i la relació amb els representats passava a ser de confiança. Per tant, la seva activitat a Corts tenia més llibertat de maniobra.⁴⁶

---

⁴⁴ Diego PALACIOS CEREZALES, «Ejercer derechos: reivindicación, petición y conflicto», dins M. C. ROMEO, M. SIERRA (coord.), *La España liberal...*, pp. 253-285.

⁴⁵ Sobre la qüestió, Hanna Fenichel PITKIN, *El concepto de representación*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985; Pierre ROSANVALLON, *Le peuple introuvable: Histoire de la représentation démocratique en France*, Paris, Gallimard, 1998; Bernard MANIN, *Los principios del gobierno representativo*, Madrid, Alianza Editorial, 1998.

⁴⁶ En referència a les diferents vies de representació política, Mónica BRITO BIEIRA, David RUNCIMAN, *Representation*, Cambridge, Polity, 2008; Àngel GARRORENA MORALES, *Representación*, Madrid, Alianza Editorial, 2008.

Al respecte, resten obertes diverses qüestions com ara quina era l'extensió que una i altra pràctica tenien o bé si s'hauria de vincular el mandat imperatiu amb la defensa d'interessos provincials⁴⁷ i, per tant, no era possible exercir-lo servint la majoria governamental. En darrer terme, l'anàlisi col·lectiva de l'acció parlamentària hauria de facilitar la comprensió del sentit que es donava a la tasca de parlamentari i de les motivacions que impulsaven un home a posicionar-se com a polític. És a dir, acostar-se al sentit últim que tenia la funció representativa.

Com a botó de mostra per a la reflexió, quan Mas i Abad va ser alcalde d'Igualada el 1852 va demostrar donar poc valor al càrrec, mentre que semblava sentir-se més còmode prop del poder de Madrid. Havia de jurar l'alcaldia a principis de gener de 1852, però ho féu amb un mes de retard, raonant la necessitat de ser a la capital de la monarquia d'acord amb el compliment de les responsabilitats que implicava l'escó.⁴⁸ En realitat, la legislatura havia finalitzat el 9 de desembre de 1851 i ell mateix havia posat el càrrec a disposició dels electors el 31 de desembre.⁴⁹ A més de l'inici controvertit en l'alcaldia, el desenvolupament de la mateixa responsabilitat es regí per unes circumstàncies similars. De fet, l'advocat no va acabar els dos anys de mandat previstos⁵⁰ i el seu exercici va estar marcat per les absències.

D'altra banda, Mas va renunciar a ser diputat just després de ser elegit pel districte d'Igualada el 1858. Així, ocupà el càrrec de governador civil de Toledo.⁵¹ En la legislatura següent tampoc no acabà el curs polític en optar per la mateixa posició, aleshores a Alacant.⁵² Totes aquestes dades apunten a

---

tación política y constitución democrática (hacia una revisión crítica de la teoría de la representación), Madrid, Civitas, 1991; Joaquín VARELA SUANCES-CARPEGNA, *La Teoría del Estado en las Cortes de Cádiz: orígenes del constitucionalismo hispánico*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2011, pp. 154-160.

⁴⁷ Juan Antonio INAREJOS MUÑOZ, *Ciudadanos, propietarios...*, pp. 321-351.

⁴⁸ «Llibre d'Actes de l'Ajuntament d'Igualada, 1848-53», Arxiu Comarcal de l'Anoia, Igualada.

⁴⁹ *La Nación, periódico progresista constitucional*, n. 832, 5-1-1852, p. 3. La seva possible dimissió s'ha d'ubicar en el si del context en què el govern encapçalat per Bravo Murillo va presentar un projecte de reforma de la Constitució que suposava un pas enrere en la consolidació del règim polític del liberalisme i una restricció dels drets polítics. Per a més informació, Juan PRO RUIZ, *Bravo Murillo...*, pp. 373-380; Isabel BURDIEL, *Isabel II: Una biografía (1830-1904)*, Madrid, Taurus, 2010, pp. 237-238.

⁵⁰ Eliseu TOSCAS SANTAMANS, *Secretarios municipales...*, p. 295.

⁵¹ *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1858*, p. 392.

⁵² *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1858-1859*, p. 1167.

una concepció del càrrec com una via de progrés personal, autèntica motivació per a aspirar a diputat. Al mateix temps, el fet que el 1852, abans de dimitir, ho consultés amb l'electorat exposa que en certa mesura la representació que exercia havia de donar comptes als votants. Probablement li demanaren que no dimitís, ja que a finals de 1852 Mas estava present en les dues úniques sessions al Congrés d'aquell any.⁵³ En aquest sentit, no s'han treballat suficientment els mecanismes de resposta i control que tenia l'electorat vers els seus representants, ni s'ha indicat en quina mesura els exercia i si eren efectius.

El fet que el representant hagi de donar compte de la seva acció al representat, el fenomen identificat en el món anglosaxó amb la denominació d'*accountability*,⁵⁴ probablement tingué més extensió del que fins ara s'havia cregut. S'ha limitat la seva incidència als sectors demòcrates, oposats a les concepcions liberals majoritàries, segons les quals es delegava temporalment el poder a un representant, que un cop escollit es desentenia de la seva vinculació amb l'electorat.⁵⁵ Era un mandat condicionat per l'electorat, que vigilava l'acció del seu representant i aquest li n'havia de donar compte. Amb l'exemple de Mas s'albira la possibilitat que aquest fenomen fos més comú, tot i que s'hauria d'estudiar més a fons per avaluar-lo correctament.

D'altra banda, l'habilitat de Mas per a progressar semblaria demostrar el trasllat de les pràctiques de clientelisme del districte electoral a l'hemicicle. D'entrada, els contactes que anà teixint a les Corts en les més altes instàncies li permeteren fer un salt qualitatiu molt rellevant com a autor de publicacions sobre l'administració civil. Si abans de publicar l'obra *Consultor de Alcaldes y Ayuntamientos*⁵⁶ ja havia rebut el suport de les institucions, quan va sortir a la llum el 1851 va ser promoguda insistentment per part del govern, que subvencionà els municipis que l'adquiriren.

En segon terme, la xarxa de clientelisme també es demostrava en l'exercici del càrrec de governador civil. Si Mas havia estat destinat a aquella

---

⁵³ Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1851-1852, p. 4.

⁵⁴ Susan C. STOKES; Bernard MANIN (ed.), *Democracy, accountability and representation*, New York, Cambridge University Press, 1999; John M. CAREY, *Legislative voting and accountability*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

⁵⁵ Florencia PEYROU, *Tribunos del pueblo: Demócratas y republicanos durante el reinado de Isabel II*, Madrid, Centro de Estudios políticos y constitucionales, 2008, pp. 122-123.

⁵⁶ Celestino MAS ABAD, *Consultor de Alcaldes y Ayuntamientos*, Madrid, Imp. y librería de José María Marés, 1850-1851, 3 vol.

posició era perquè afavorís l'elecció dels candidats governamentals. Com a governador de Toledo reclamà el nomenament urgent de dos fiscals de la Unió Liberal als districtes d'Illescas i Puente del Arzobispo per tal que influïssin en les següents eleccions.⁵⁷ Si passades les eleccions, els alcaldes, regidors i altres càrrecs d'influència no havien intervingut suficientment en favor dels interessos del partit en el qual aleshores militava Mas, es considerava recomanable rellevar-los.⁵⁸ És a dir, mentre Mas es mostrava efectiu i fidel als postulats rebuts pel govern podria seguir progressant.

Ara bé, quina extensió tenien aquestes conductes i com es complementaven i convivien amb altres usos i pràctiques del càrrec de diputat? Aquest exemple ens acosta a una realitat parlamentària perversa, segons la qual el progrés individual s'aconseguia després d'haver demostrat servilisme al govern. És a dir, traslladant la xarxa de clientelisme de l'elecció al districte a les Corts. S'hauria de treballar més sobre l'abast real d'aquest tipus de dinàmiques, justament amb les possibilitats que obren metodologies com la prosopografia. Si aquest plantejament fos transversal i, per tant, l'expressió de l'opinió i el vot a la cambra se circumscriu a aquests paràmetres de comportament col·lectiu, lligats majoritàriament a les directrius que estipulava el govern de torn, quin espai hi havia per a les dissensions polítiques amb el govern i com podia afectar això la carrera política, econòmica i social d'un polític?

Són dubtes majoritàriament encara per resoldre. Si bé, el cas de Mas insinua que els espais de dissidència política com a diputat de suport a la majoria governamental eren pràcticament inexistents. Si s'exercien, acostumaven a tenir conseqüències. Tot i donar suport en els seus primers anys de diputat al Partit Moderat, va exhibir distància amb la formació en diverses qüestions. Per exemple, en la revisió de la llei d'aranzels el 1849,⁵⁹ en atrevir-se el juliol de 1851 a preguntar al govern sobre la veracitat dels rumors que corrien al voltant del tancament immediat de les Corts i recalcar que el país no ho veuria amb bons ulls,⁶⁰ i sobretot amb l'esmentat intent de dimissió davant el projecte constitucional de Bravo Murillo.

---

⁵⁷ Juan Antonio INAREJOS MUÑOZ, *Ciudadanos, propietarios...*, p. 213.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 229.

⁵⁹ Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1848-1849, pp. 2881-2884, 2887-2888 i 2904-2905.

⁶⁰ Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1851, p. 777.

Possiblement algunes d'aquestes actituds no afavoriren la seva reelecció el 1850, tot i l'intent de tornar a declarar nuls els resultats de la secció de Calaf. La seva fidelitat al govern podia estar en dubte, si més no més que la del seu adversari. Ramon de Padró recorregué als seus contactes, que el portaven a l'entorn més directe de la Corona, ja fos mitjançant la figura del duc de Riánsares,⁶¹ segon marit de la reina mare Maria Cristina, o bé pel fet d'haver estat nomenat secretari de la Reial Persona recentment.⁶² Les seves queixes al ministre de la Governació tingueren efecte i Mas no obtingué l'escó el 1850.

D'altra banda, si la dissensió vista des d'un punt de vista individual es fa més difícil de concebre, col·lectivament quins espais d'expressió política podien haver-hi al marge del seguiment del govern? En primer lloc, el de les formacions polítiques alternatives al govern, ja fos amb possibilitats reals de governar o sense. És a dir, a banda del Partit Moderat i la Unió Liberal com a principals formacions governamentals, també cal considerar el Partit Carlí, cada cop més residual en les institucions polítiques, i els marginats Partit Progressista i Partit Democràtic, que sorgien com a forces que canalitzaven unes determinades línies d'opinió més avançades que la resta.

En tot cas, més enllà de la defensa d'unes determinades opcions ideològiques, en alguns casos no gaire distants entre elles, queda pendent revisar el comportament parlamentari a Corts dels diputats. D'entrada caldria clarificar les identificacions de cada diputat respecte de les diverses formacions polítiques, que disposen d'una escassa i no del tot resolutiva bibliografia al respecte.⁶³ Un cop resolt aquest tipus de classificació, s'hauria de comprovar si

⁶¹ «Carta de Juan de Dios Arce a Celestí Mas i Abad, Barcelona, 15-12-1846», Topogràfic 154, lligall n. 1, Fons Municipal d'Igualada, Arxiu Comarcal de l'Anoia, Igualada.

⁶² F. V. H., «Padró y de Marimón, Ramón de», dins M. URQUIJO (dir.), *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles (1820-1854)*...

⁶³ Per a una reflexió sobre la visió i estructura dels partits polítics del moment, Ignacio FERNÁNDEZ SARASOLA, *Los partidos políticos en el pensamiento español: De la Ilustración a nuestros días*, Madrid, Marcial Pons, 2009. Per al Partit Moderat, Francisco CÁNOVAS SÁNCHEZ, *El partido moderado...*; José Luis COMELLAS, *Los moderados en el poder, 1844-1854*, Madrid, CSIC, 1970; per a una reflexió comparativa entre el pensament polític liberal doctrinari espanyol i francès, Luis Díez DEL CORRAL, *El liberalismo doctrinario*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1984. Per al Partit Progressista, Jorge VILCHES GARCÍA, *Progreso y libertad: el Partido Progresista en la revolución liberal española*, Madrid, Alianza, 2001; Antonio MOLINER, *Joaquín María López y el Partido Progresista: 1834-1843*, Alacant, Instituto de Estudios Juan Gil-Albert, 1988; Javier MORENO LUZÓN, *Progresistas: Biografías de reformistas españoles: 1808-1939*, Madrid, Fundación Pablo Iglesias i Taurus, 2005. També

el posicionament ideològic marcava sempre l'acció parlamentària o si bé hi influïen altres elements. Tampoc no s'hauria de descuidar el grau de rellevància de la disciplina de vot vers els diversos partits i faccions.

Al marge de l'actuació marcada per pautes partidistes, s'ha treballat amb més decisió l'acció conjunta territorial dels parlamentaris. És a dir, l'actuació unitària dels diputats d'una província o conjunt de províncies en defensa dels interessos d'aquella zona. Especialment s'han tingut en consideració aquelles actuacions marcades per la influència de grups econòmics, de nou en el terreny del mandat imperatiu. Aquest tipus de conductes s'han d'emmarcar en el debat entre prohibicionistes i partidaris del lliure comerç, amb les gradacions pertinents.⁶⁴ El paper dels polítics catalans potser és el que ha sobresortit més, historiogràficament parlant.⁶⁵

---

cal mencionar les aportacions de María Cruz Romeo. Entre les més rellevants, María Cruz ROMEO MATEO, «Memoria y política en el liberalismo progresista: la nación de la libertad», dins J. MORENO LUZÓN (coord.), *Izquierdas y nacionalismos en la España contemporánea*, Madrid, Pablo Iglesias, 2011, pp. 11-40; María Cruz ROMEO MATEO, «Los mundos posibles del liberalismo progresista», dins E. LA PARRA LÓPEZ, G. RAMÍREZ ALEDÓN (coord.), *El primer liberalismo: España y Europa, una perspectiva comparada*, València, Generalitat Valenciana, 2003, pp. 287-314; María Cruz ROMEO MATEO, «La cultura política del progresismo: Las utopías liberales, una herencia en discusión», *Berceo*, n. 139, 2000, pp. 9-30. Per a una visió del progressisme i el liberalisme avançat, Manuel SUÁREZ CORTINA (ed.), *La redención del pueblo: La cultura progresista en la España liberal*, Santander, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria, 2006. Per a la Unió Liberal, Nelson DURÁN DE LA RUA, *La Unión Liberal y la Modernización de la España isabelina: una convivencia frustrada, 1854-1868*, Madrid, Akal, 1979. Per al Partit Democràtic, Florencia PEYROU, *Tribunos del pueblo...*; Florencia PEYROU, *La Comunidad de Ciudadanos: El Discurso Democrático-Republicano en España, 1840-1868*, Pisa, Edizioni Plus i Pisa University Press, 2006; Florencia PEYROU, *El republicanismismo popular en España: 1840-1843*, Cádiz, Universidad de Cádiz, 2002; José A. PIQUERAS, Manuel CHUST (comp.), *Republicanos y repúblicas en España*, Madrid, Siglo XXI, 1996; Nigel TOWNSON (ed.), *El republicanismo en España: 1830-1870*, Madrid, Alianza, 1994; Juan J. TRÍAS, Antonio ELORZA, *Federalismo y reforma social en España: 1840-1870*, Madrid, Seminarios y Ediciones, 1975; Antonio EIRAS ROEL, *El partido demócrata español (1849-1868)*, Madrid, Rialp, 1961.

⁶⁴ Al respecte, Enrique MONTANÉS PRIMICIA, *Grupos de presión y reformas arancelarias en el régimen liberal, 1820-1870*, Cádiz, Universidad de Cádiz, 2009.

⁶⁵ Tot i els anys, encara és útil Jaime CARRERA PUJAL, *La economía de Cataluña en el siglo XIX*, vol. I: *La cuestión Arancelaria*, Barcelona, Bosch, 1961. Més recents, Roser SOLÀ MONTSERRAT, *L'Institut Industrial de Catalunya i l'associacionisme industrial des de 1820 a 1854*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997; Alexandre SÁNCHEZ (ed.), *Protecció, ordre i llibertat: El pensament i la política econòmica de la Comissió de Fàbriques de Barcelona (1820-1840)*, Barcelona, Editorial Alta Fulla, 1990.

Prova de la influència d'aquests grups sobre els parlamentaris de les províncies catalanes l'ofereix un cop més Mas i Abad. Jurà per primer cop el càrrec de diputat en la legislatura 1848-1849 i només arribar notà el pes de les corporacions industrials. Fou en el context de la discussió de la nova llei aranzelària. El comportament de l'igualadí mostra que es mogué impulsat pels sectors industrials, oposats a la reforma que el ministre d'Hisenda proposava per als nous aranzels. Participà molt activament en els debats i es convertí, juntament amb altres diputats destacats com Madoz, en representant dels interessos d'instàncies com la Junta de Fàbriques o l'Institut Industrial de Catalunya.⁶⁶

Tal com exposava l'advocat, la incapacitat d'incidir en el govern per part dels industrials catalans va propiciar que els diputats del Principat s'organitzessin i constituïssin la Diputació catalana. Dit d'una altra manera, la protecció dels interessos industrials els va fer mobilitzar-se. Justament, en el si de la Diputació catalana, Madoz en va ser el president i Mas i Abad el secretari, i va assolir, així, un destacat paper.⁶⁷

Ara bé, aquest tipus d'intervencions estimulades per entitats econòmiques no foren privatives dels polítics catalans. Alejandro Nieto destaca l'entesa dels extremanys en les Corts Constituents de 1836-1837, lligats a la indústria del suro,⁶⁸ a la vegada que diversos estudis demostren comportaments similars per part dels parlamentaris castellans i alguns d'andalusos en vindicació del sector cerealista i en sentit prohibicionista, així com dels comerciants gaditans i exportadors de vi de Xerès, en el lliurecanvista.⁶⁹

⁶⁶ Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados: legislatura de 1848-1849, pp. 2881-2884, 2887-2888 i 2904-2905.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 2882.

⁶⁸ Alejandro NIETO, *Mendizábal: Apogeo y crisis del progresismo civil: historia política de las Cortes Constituyentes de 1836-1837*, Barcelona, Ariel, 2011, p. 499.

⁶⁹ Per al cas castellanomanxec, Juan Antonio Inarejos s'ha referit a les estratègies d'influència de les institucions cap als parlamentaris per temes cerealícoles i d'infraestructures. Vegeu Juan Antonio INAREJOS MUÑOZ, *Ciudadanos, propietarios...*, pp. 343-345. Sobre les relacions parlamentàries amb els interessos prohibicionistes, especialment de les zones productores de blat, Enrique MONTAÑÉS, «La consolidación del prohibicionismo en el comercio del trigo (1820-1847)», dins D. CARO CANCELA (ed.), *El primer liberalismo en Andalucía (1808-1868): Política, economía y sociabilidad*, Cádiz, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, 2005, pp. 207-247. Referent als diferents posicionaments econòmics en la societat andalusa, Rogelio VELASCO PÉREZ, *Pensamiento económico en Andalucía (1800-1850): Economía política, librecambismo y proteccionismo*, Málaga, Editorial Librería Ágora, 1990. Una síntesi l'ofereix l'obra citada, Enrique MONTAÑÉS PRIMICIA, *Grupos de presión...*

Menys atenció, en canvi, han suscitat les mateixes experiències no emmarcades únicament en un sentit econòmic. Per exemple, si bé l'existència de l'esmentada Diputació catalana ha generat algunes aportacions historiogràfiques,⁷⁰ les investigacions sobre plataformes homònimes a les altres províncies són gairebé inexistent, malgrat haver-hi proves de la seva existència, com els casos gallec i aragonès, entre d'altres.

Seria bo de conèixer aquestes plataformes més a fons per a comparar-ne la trajectòria i la recepció en la societat espanyola. Així, seria possible analitzar les raons que podrien explicar l'emergència d'organismes que coordinaven l'acció per la defensa d'interessos provincials o dels antics regnes en el si d'un estat centralitzat. Això permetria perfilar millor el sistema de partits i el funcionament polític de l'Estat.

A mode de balanç

En aquest article s'ha provat d'enllaçar la trajectòria política d'un dels diputats catalans més destacats del regnat d'Isabel II amb els principals avenços que ha fet la historiografia que treballa sobre el parlamentarisme de l'època, a més d'identificar els reptes que se li presenten d'immediat. El text s'ha centrat en particular en l'àmbit electoral, amb les implicacions derivades en el comportament polític i en el concepte i l'exercici efectiu de ciutadania. També en el parlamentari, en el tipus de representació i en l'actuació individual i col·lectiva desenvolupada. Els detalls de la carrera de Celestí Mas serveixen d'exemple de les reflexions historiogràfiques que segueixen pendents en l'estudi de les elits polítiques.

Entre els principals desafiaments d'aquesta àrea de coneixement falta una clarificació en les relacions entre els polítics locals i centrals dels diferents partits polítics, una major precisió en la caracterització d'aquestes formacions, més aportacions respecte de les vies de participació política dels col·lectius socials exclosos de drets polítics, un aprofundiment en els vincles entre representants i representats i indagacions en la coordinació territorial parlamentària.

---

⁷⁰ Oriol LUJÁN, «El simbolisme polític de la Diputació de Catalunya al segle XIX», *Recerques*, n. 69, 2014, pp. 187-213. Per a la primera Restauració, Joan PALOMAS MONCHOLÍ, *El rerefons econòmic de l'activitat dels parlamentaris catalans (1876-1885)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002, tesi doctoral.

Les properes investigacions, doncs, haurien de contribuir a perfilar millor el concepte de política de l'època, a partir sobretot dels espais de debat entre les elits territorials i les centrals, tant en l'àmbit electoral com en l'acció parlamentària. Aquestes aportacions contribuiran a millorar el coneixement de les mateixes formacions polítiques, més enllà de les seva dinàmica central, i els espais d'entesa i dissensió reals entre elles, tant en el discurs com en la pràctica dels seus representants. Tot plegat aportarà renovació en la comprensió de conceptes com el de representació, ciutadania o mandat representatiu.